

**მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების
წარმოშობის სამართლებრივი მოწესრიგება
ქართული კანონმდებლობის მიხედვით**

შესავალი

თანამედროვე სოციალური საბაზრო ეკონომიკის¹ განვითარების მზარდ პირობებში საკუთრების, როგორც უმნიშვნელოვანესი ძირითადი უფლების, დაცვისა და მასთან დაკავშირებული სამართალურთიერთობის მოწესრიგების საკითხი სულ უფრო აქტუალური ხდება. სხვადასხვა ქვეყნის კანონმდებლობა ცდილობს შექმნას ისეთი სამართლებრივი გარემო, სადაც მინიმუმამდე იქნება დაყვანილი ის სამოქალაქოსამართლებრივი რისკები, რომელიც საკუთრების უფლების გადაცემასთან დაკავშირებით სამოქალაქო ბრუნვას ახასიათებს.

სხვადასხვა ქვეყნის კანონმდებლობაში საკუთრების უფლების გადაცემის საკითხი განსხვავებულადაა მოწესრიგებული. მოძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლება ფორმალურად დადგენილი წესით არ აღირიცხება. უძრავი ნივთებისაგან განსხვავებით, მოძრავი ნივთების შემადგენლობა მეტად მრავალფეროვანია.² აქედან გამომდინარე, მისი გასხვისების სამართლებრივი რეჟიმი მაღალი სამოქალაქოსამართლებრივი რისკის მატარებელია და არასდროს არის გამორიცხული არსებითი პრობლემები, რომლებიც ამა თუ იმ პირობების მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლებას ეჭვქვეშ დააყენებს. ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ნაშრომის უპირატეს მიზანს მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების შექმნის სამართლებრივი საშუალებების ანალიზი წარმოადგენს. ამასთან, შეფასებული იქნება სასამართლო პრაქტიკის თანამედროვე ტენდენციები, ყურადღება გამახვილ-

¹ ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, თბილისი, 2005, 267.

² ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 2011, 146.

დება ავტომობილის, როგორც მოძრავი ნივთის, საკუთრებაში გადაცემის სამათლებრივ საფუძველსა და ბუნებაზე.

1. ზოგადად საკუთრების უფლების შესახებ

1.1. საკუთრების უფლების კონსტიტუციურსამართლებრივი საფუძველები

საკუთრების უფლება შეუძლებელია დაკვალიფიცირდეს როგორც მხოლოდ სამოქალაქო, პოლიტიკურ, ეკონომიკური ან სოციალური უფლება.³ საკუთრების უფლება ქვეყნის განვითარების ერთ-ერთი ძირითადი საფუძველია. ადამიანთა არსებობის ყოველდღიურობა სწორედ საკუთრებასთანაა დაკავშირებული. მას საზოგადოებისა და ზოგადად, სოციალური სახელმწიფოს ჩამოყალიბებაში უმნიშვნელოვანესი ფუნქცია აკისრია. საკუთრების კონსტიტუციურსამართლებრივი გაგებისათვის დამახასიათებელია ფორმულა – „საკუთრება ავალდებულებს“. საქართველოს კონსტიტუციაში ეს პირდაპირ არ არის აღნიშნული, თუმცა 21-ე მუხლიდან და სოციალური სახელმწიფოს პრინციპიდან გამომდინარეობს.⁴ საკუთრებაში არსებულ ნივთთან დაკავშირებული გარემოებები განეკუთვნება იმ ცხოვრებისეულ ურთიერთობებს, რომლებიც საკუთრების უფლებით არის დაცული და გარანტირებული. ამ სფეროებისა და ინტერესების უზრუნველყოფა სამართლებრივი წესრიგის უმნიშვნელოვანეს, უპირველეს მიზანს წარმოადგენს.⁵

საკუთრების უფლება მიეკუთვნება ადამიანის უფლებათა იმ კატეგორიას, რომელიც აღიარებულია კონსტიტუციით და უზრუნველყოფილია საერთაშორისო კონვენციებით, ცალკეული კანონებითა და კანონქვემდებარე აქტებით. შესაბამისად, მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს მხრიდან ამ უფლების ისეთი საკანონმდებლო მექანიზმებით დაცვა, რომ მისი ხე-

³ ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებები, ა. ეიდეს, კ. კრაუზესა და ა. როსას რედაქციით, ნ. ჯაფარიძე-ჭყოიძის თარგმანი, თბილისი, 227.

⁴ ამირანაშვილი გ., კანონიერ მფლობელობაში არსებული დანაშაულის საგნის კონფისკაცია - კონსტიტუციური და საერთაშორისო სტანდარტები, ადამიანის უფლებათა დაცვა: მიღწევები და გამოწვევები, კ. კორკელიას რედაქტორობით, თბილისი, 2012, 8.

⁵ ციპელიუსი რ., თურიდიული მეთოდების მოძღვრება, ლ. თოთლაძის თარგმანი, მ. ტურავას რედაქტორობით, თბილისი, 2009, 7.

ლყოფა მინიმუმამდე იყოს დაყვანილი. სწორედ ამიტომ მსოფლიოს განვითარებული ქვეყნების კანონმდებლობა საკუთრების უფლებას ქვეყნის უზენაეს კანონში – კონსტიტუციაში განამტკიცებს. სწორედ კონსტიტუციაა საკუთრების უფლების უმთავრესი გარანტი. აქედან გამომდინარე, საკუთრების უფლება კონსტიტუციური უფლებაა და წარმოადგენს ერთგვარ „დაცულ სფეროს“, რომელშიც სხვა გარეშე პირის უკანონო ჩარევა საპასუხო რეაქციას იწვევს მესაკუთრისა და ხშირ შემთხვევაში სახელმწიფოს მხრიდანაც. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ საკუთრების უფლების, როგორც უმნიშვნელოვანესი კონსტიტუციური უფლების\ დაცვის მექანიზმები გაწერილია, ასევე, საერთაშორისო შეთანხმებებშიც, რაც მის განსაკუთრებულ სტატუსზე მიუთითებს. საკუთრების კონსტიტუციური უფლება არის საკუთრების, როგორც პიროვნების უფლების გარანტი.⁶ საკუთრების უფლების ინსტიტუტის არსი კერძო საკუთრების, როგორც ობიექტური ღირებულების, დაცვაში, მისი არსებობის რეალურ უზრუნველყოფაში მდგომარეობს. ეს, უპირველეს ყოვლისა, კანონმდებლისკენაა მიმართული. კანონმდებელს არ შეუძლია მიიღოს ისეთი ნორმა, რომელიც კერძო საკუთრებას, როგორც ინსტიტუტს, ეჭვქვეშ დააყენებს.⁷ საკუთრება ის ელემენტარული ძირითადი უფლებაა, რომელიც შინაგან კავშირშია პიროვნების თავისუფალ გარანტიასთან.⁸ მისი ამოცანაა ძირითად უფლებათა საერთო კომპლექსში უზრუნველყოს ამ უფლებათა მქონეთათვის თავისუფლება ქონებრივ სფეროში და ამით მათ შესაძლებლობა მისცეს საკუთარი ცხოვრება საკუთარი პასუხისმგებლობით მოაწყონ.⁹ საკუთრება ისევე ფასეულია ყოველი ადამიანისთვის, როგორც მისი სი-

⁶ იზორია ლ., კორკელია კ., კუბლაშვილი კ., ხუბუა გ., საქართველოს კონსტიტუციის კომენტარები, ადამიანის ძირითადი უფლებები და თავისუფლებები თბილისი, 2005, 146.

⁷ იქვე.

⁸ ქოჩაშვილი ქ., მფლობელობისა და საკუთრების ურთიერთდამოკიდებულება (ცნებებისა და საკუთრების უფლების წარმოშობის ჭრილში), შედარებით სამართლებრივი კვლევა, სამართლის ჟურნალი, №1, 2011, 114.

⁹ იქვე, იხ. ციტირება: Жалинский А., Рёрихт А., Введение в немецкое право. М., 1994, 42-43.

ცოცხლე.¹⁰ საკუთრების უფლება, როგორც ე.წ. პირველი თაობის უფლება, განმტკიცებულია მრავალი დემოკრატიული ქვეყნის კონსტიტუციაში, მათ შორის, საქართველოს კონსტიტუციის 21-ე მუხლში. აღნიშნული საკუთრების უფლების მაღალ სოციალურ დანიშნულებას კიდევ ერთხელ უსვამს ხაზს. გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებაში საგანგებოდაა ხაზგასმული, რომ საკუთრების უფლება არის წინარე და ზესახელმწიფოებრივი უფლება¹¹.

1.2. საკუთრების უფლების სამოქალაქო სამართლებრივი საფუძვლები

„საკუთრების უფლება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ერთ-ერთ ყველაზე ცენტრალურ ინსტიტუტს წარმოადგენს.“¹² საკუთრება ქონებაზე „სრული ბატონობის“ გამომხატველი აბსოლუტური უფლებაა.¹³ კოდექსის 170-ე მუხლი საკუთრების უფლებას ტრადიციულად განმარტავს, კერძოდ, როგორც ნივთის მფლობელობის, სარგებლობისა და განკარგვის უფლებამოსილებათა ერთიანობას.¹⁴ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ერთ-ერთ უდიდეს მიღწევად უნდა შეფასდეს მასში მოცემული საკუთრების ცნების ერთიანობა. ამით საკუთრების ფორმებად დაყოფა საბოლოოდ გამოირიცხა, როგორც ეს დღემდე ხდება, მაგალითად, რუსეთის სამართალში, სადაც კერძო საკუთრების გვერდით არის აღიარებული სახელმწიფო საკუთრება, მუნიციპალური საკუთრება და ა.შ. ჩვენ კოდექსის ეს მიღწევა გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის გავლენის

¹⁰ იქვე, იხ. ციტირება Кулагин М. М., (ред.) Гражданское, торговое и семейное право капиталистических стран. Сборник нормативных актов: Гражданские и торговые кодексы, М., 1986, 4.

¹¹ ზოიძე ბ., საკონსტიტუციო კონტროლი და ღირებულებათა წესრიგი საქართველოში, თბილისი, 2007, 96.

¹² ზოიძე ბ., ევროპული კერძო სამართლის რეცეპცია საქართველოში, თბილისი, 2005, 265.

¹³ კერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბილისი, 2009, 220.

¹⁴ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეორე, ლ.ჭანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 1999, 84.

უშუალო შედეგია¹⁵, რადგან ქართული სამოქალაქო კოდექსის შემქმნელები ძირითადად სწორედ მას ეყრდნობოდნენ¹⁶.

2. თეორიები მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების წარმოშობის შესახებ

იურიდიულ ლიტერატურაში საკუთრების უფლების გადაცემის რამდენიმე სისტემას განასხვავებენ. მათ ჰყოფენ იმ განსხვავებების მიხედვით, რომლებიც, ერთი მხრივ, ტრადიციისა და კონსესუალურ და მეორე მხრივ, აბსტრაქტულ და კაუზალურ სისტემებს ახასიათებს. „გარიგებათა დაყოფა აბსტრაქტულ და კაუზალურ გარიგებებად ტრადიციულად გერმანული სამოქალაქო სამართლისთვისაა დამახასიათებელი“¹⁷.

2.1. კაუზალური სისტემა

კაუზალური სისტემის მიხედვით, ხელშეკრულებას თავისთავად გადააქვს საკუთრების უფლება ყოველგვარი სხვა სამართლებრივი აქტისა თუ დადგენილი ფორმალობების გარეშე. ამ შემთხვევაში, რა თქმა უნდა, საუბარია ისეთ ხელშეკრულებებზე, რომლებსაც თავისი იურიდიული ბუნებით საკუთრების უფლების გადატანა შეუძლია. ესენია: ნასყიდობა, ჩუქება, გაცვლა და სხვ. ამასთან, ამ ხელშეკრულებათა თავიდანვე ბათილობა ან შეძგომში ბათილად ცნობა ყველა შემთხვევაში იწვევს იმას, რომ საკუთრების უფლება თავიდანვე ვერ გადადის შემძენზე. მიჩნეულია, რომ შემძენი არასდროს ყოფილა მესაკუთრე, რადგანაც თვით ხელშეკრულების ბათილობის სამართლებრივი შედეგი მოაზრებულია როგორც თავიდანვე არარსებული.¹⁸ გარიგება მიიჩნევა კაუზალურად, თუ მისგან

¹⁵ თუმცა ეს არ არის მხოლოდ გერმანული სამართლის დამსახურება, კერძო საკუთრება ცივილიზებული სამყაროს მიერ აღიარებული ფასეულობაა. ამ იდეით სუნთქავს, როგორც ევროპული, ისე საერთო სამართლებრივი ცივილისტიკა.

¹⁶ Курзински-Сингер Е., Зарандия Т., Рещепция немецкого вещного права в Грузии, Вестник Гражданского Права, том 12, №1, 2012, 224.

¹⁷ ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 2011, 310.

¹⁸ ბერიკაშვილი ნ., ნივთის გადაცემა, როგორც მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების შექმნის სამართლებრივი გზა (შედარებით-სამართლებრივი კვლევა), სამაგისტრო ნაშრომი, თსუ, თბილისი, 2008, 4.

გამომდინარეობს გარიგების მიზანი, სამართლებრივი საფუძველი (causa). ე.ი. კაუზალურია გარიგება, რომელსაც აქვს კონკრეტული, ხელშესახები სამართლებრივი საფუძველი – კაუზა, მიზანი.¹⁹ მაგალითად, საცხოვრებელი სახლის ნასყიდობის ხელშეკრულება არის კაუზალური გარიგება. მისი კაუზა, ე.ი. სამართლებრივი საფუძველი წერილობითი ნასყიდობის ხელშეკრულებაა. თუ ეს არ არის დაცული, მაშინ გარიგება ბათილად მიიჩნევა. ე.ი. შემძენი მესაკუთრე ვერ გახდება. მაშასადამე, კანონი ითხოვს, რომ კაუზალური გარიგების დროს მისი სამართლებრივი საფუძველი გამოკვეთილი იყოს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, გარიგება ბათილი იქნება.²⁰ თანამედროვე სამოქალაქო სამართალში საკუთრების უფლების გადაცემის ზემოაღნიშნულ სისტემას საფუძველი 1804 წელს საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის მიღებით ჩაეყარა.²¹ საფრანგეთის სამოქალაქო კოდექსის 1138-ე მუხლის თანახმად, საკუთრების უფლების გადაცემისათვის საკმარისია მხარეთა შორის დადებული ხელშეკრულება და საკუთრების უფლება გადადის მხარეთა შორის შეთანხმების მომენტიდან; ნივთის მფლობელობაში გადაცემა სავალდებულო არ არის²².

2.2. აბსტრაქტული სისტემა

საკუთრების უფლების გადაცემის აბსტრაქტული სისტემის შემთხვევაში საწინააღმდეგო მოწესრიგებაა დამკვიდრებული. ამ სისტემის მიხედვით, საკუთრების უფლების გადაცემა ხდება სპეციალური სამართლებრივი აქტის მეშვეობით, რომელიც ვალდებულებითსამართლებრივ გარიგებას სრულად ემიჯნება. ეს უკანასკნელი საკუთრების უფლების გადაცემის აქტს ემსახურება როგორც მისი სამართლებრივი საფუძველი, მაგრამ სამართლებრივად საკუთრების უფლებით გადაცემის აქტს არ ეხება და მას არ აბათილებს. შესაბამისად, საკუთრების უფლება შემძენზე მინც გადადის. ასეთი შენაძენი სამართლებრივი საფუძველის არარსებობის გამო

¹⁹ ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 2011, 311.

²⁰ იქვე. 312.

²¹ ჭეჭელაშვილი ზ., საკუთრების უფლების გადაცემა მოძრავ ნივთებზე, ქართული კერძო სამართლის კრებული, მ. მენაღარიშვილის რედაქტორიბით, წიგნი I, თბილისი, 2004, 91.

²² იქვე.

გამსხვისებელს უსაფუძვლო გამდიდრების წესის ძალით უნდა დაუბრუნდეს.²³ აბსტრაქტული გარიგების დროს, კაუზალურისაგან განსხვავებით, სამართლებრივ საფუძველს მნიშვნელობა არ აქვს და გარიგების ნამდვილობა ამ სამართლებრივი საფუძველის ნამდვილობისაგან დამოუკიდებელია.²⁴ ამრიგად, ის, ვინც იძენს საკუთრებას, ორ გარიგებას მაინც დებს დამოუკიდებლად: ვალდებულებითსა და სანივთოს. თუ პირველით საკუთრების დათმობა ხდება, მეორე მის რეალურ გადასვლას უწყობს ხელს²⁵.

3. მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების გადაცემის სამართლებრივი მოწესრიგება ქართული და გერმანული კანონმდებლობის მიხედვით

3.1. ქართული სამართალი

მოძრავ ნივთზე საკუთრების გადაცემის სამართლებრივი მოწესრიგება საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 186-ე მუხლშია მოცემული. როგორც განსახილველი ნორმიდან ირკვევა, საკუთრების შექმნისათვის აუცილებელია: პირველი, ნამდვილი უფლების არსებობა და მეორე, ხსენებული ნამდვილი უფლების საფუძველზე შექმნისათვის ნივთის გადაცემა. მოძრავ ნივთზე საკუთრების შექმნას კანონი მესაკუთრისაგან ნივთის გადაცემას უკავშირებს. ეს იმას ნიშნავს, რომ შექმნი ნივთის მესაკუთრე მისთვის ნივთის გადაცემის შემდეგ გახდება.²⁶ 186-ე მუხლი მოძრავ ნივთზე საკუთრების შექმნის ერთ-ერთ საფუძველად გარიგებასთან ერთად კანონსაც მიიჩნევს.²⁷ მნიშვნელოვანია, თუ რა იგულისხმება ნამდვილ უფლებაში. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატის გან-

²³ ბერიკაშვილი ნ., ნივთის გადაცემა, როგორც მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების შექმნის სამართლებრივი გზა (შედარებით-სამართლებრივი კვლევა), სამაგისტრო ნაშრომი თსუ, თბილისი, 2008, 4.

²⁴ ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 2011, 313.

²⁵ ზოიძე ბ., ქართული სანივთო სამართალი, თბილისი, 2003. 146.

²⁶ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მეორე, ლ.ჭანტურიას რედაქტორობით, თბილისი, 1999, 121.

²⁷ ვიორგაძე დ., მოძრავ ნივთზე საკუთრების შექმნის პირობები, სამაგისტრო ნაშრომი თსუ, თბილისი, 2009, 8.

მარტებით, „ნამდვილ უფლებაში“ კანონმდებელი ხელშეკრულებიდან წარმოშობილ მოთხოვნის უფლებას გულისხმობს.²⁸

3.2. გერმანული სამართალი

გერმანულ სამართალში მოძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების გადასვლის პირობებს გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 929-ე პარაგრაფი განსაზღვრავს. აღნიშნული პარაგრაფის თანახმად, მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების გადაცემისთვის საჭიროა მესაკუთრემ ნივთი შემძენს გადასცეს და ორივე მხარე შეთანხმდეს საკუთრების უფლების გადასვლაზე. თუ ნივთს ფლობს შემძენი, მაშინ საკამარისია საკუთრების უფლების გადასვლაზე შეთანხმება. მხოლოდ შეთანხმება საკუთრების უფლების გადასვლაზე, როგორც ეს ფრანგულ და ინგლისურ სამართალშია გავრცელებული, გერმანული სამართლისათვის დამახასიათებელი არ არის.²⁹ აქედან გამომდინარე, ნივთის გადაცემად მიიჩნევა უშუალო მფლობელობის გადაცემა. ამ შემთხვევაში მესაკუთრე მიძღვება ნივთზე უშუალო მფლობელობის უფლებას გადასცემს. ნივთის გადაცემის დროს სავალდებულოა მესაკუთრემ პირდაპირი მფლობელობის უფლება მთლიანად დათმოს. თუ მესაკუთრე თანამფლობელად რჩება, ეს ნივთის გადაცემად არ მიიჩნევა³⁰.

3.3. სამართლებრივი შედარება

ზოგადად, ქართული და გერმანული სამართალი ნივთის გადაცემის ერთნაირ განმარტებას იძლევა. ორივე კანონი საკუთრების უფლების გადასვლის ფაქტს ნივთის ფაქტობრივ გადაცემას უკავშირებს. ამ ორ სამართლებრივ სისტემას შორის სხვაობა შეთანხმების ნაწილში მდგომარეობს. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი აღიარებს შეთანხმებას, როგორც

²⁸ იქვე, 9.

²⁹ Schwab K.H., Sachenrecht, 22, neuberbeitete Auflage, des Von Friedrich Lent begründeten Werkes, München, 1989, 139.

³⁰ ქაშიბაძე ნ., მოძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების გადაცემა ქართული და გერმანული სამართლის მიხედვით, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბილისი, 2011, 14. იხ. ციტირება: Erman, SachR.33.Auflage, 2008, S.144, Rn.373.

სანივთოსამართლებრივ გარიგებას. ამ შემთხვევაში მესაკუთრე გამოხატავს ნივთის გასხვისების ნებას, რომელსაც ნივთის მიმღების ნების გამოვლენა – გახდეს მესაკუთრე – ფარავს. ნების გამოვლენა, ზოგადად, ნების გამოხატვისა და მიღების შედეგებს ექვემდებარება.³¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი შეთანხმების თაობაზე ჩანაწერს არ შეიცავს, თუმცა აქვე საუბრობს ნამდვილი მოთხოვნის უფლების შესახებ, რომელიც კაუზალური ხელშეკრულებიდან ანუ ძირითადი გარიგებიდან გამომდინარეობს. ამ შემთხვევაში სახეზე სანივთოსამართლებრივი გარიგება არ არის. ძირითადი განხვავება ქართულ და გერმანულ სამართლებრივ სისტემებს შორის სწორედ ამის მეშვეობით ვლინდება. გერმანულ კერძო სამართალში აბსტრაქციის პრინციპი მოქმედებს. ამის გამო შეთანხმების ნამდვილობა კაუზალურ გარიგებაზე არ არის დამოკიდებული. ამავედროულად, ქართულ სამართალში მოქმედებს კაუზალური სისტემა. შესაბამისად, ნივთის გადაცემის მოთხოვნის უფლება გამომდინარეობს ძირითადი ხელშეკრულებიდან, რომლის გარეშეც საკუთრების უფლება სამართლებრივად გადაცემულად არ მიიჩნევა³².

3.4. შუალედური შედეგი

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ქართულ და გერმანულ სამართალს შორის განსხვავება თვალსაჩინოა. გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 929-ე პარაგრაფის თანახმად, მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების გადაცემისთვის საჭიროა მესაკუთრემ ნივთი შემძენს გადასცეს და ორივე მხარე შეთანხმდეს საკუთრების უფლების გადასვლაზე. კანონმდებელი ამ ნორმაში პირდაპირ უთითებს მხარეთა შორის დადებულ სანივთო შეთანხმებასა და ნივთის შემძენის მფლობელობაში გადაცემაზე, მაგრამ არ ითხოვს ვალდებულებით სამართლებრივ გარიგებას, რომელიც სანივთო შეთანხმებას საფუძვლად უნდა დაედოს. სანივთო გარიგება კაუზალური გარიგებისგან დამოუკიდებელია. მასასადამე, გერმანული სამართალი აბ-

³¹ Von DR. DR. H.C. Karl Heinz Schwab, Sachenrecht, 22, neuberbeitete Auflage, des Von Friedrich Lent begründeten Werkes, München, 1989, 140.

³² ქაშიბაძე ნ., მოძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების გადაცემა ქართული და გერმანული სამართლის მიხედვით, სამაგისტრო ნაშრომი, თსუ, თბილისი, 2011, 15.

სტრატეგიული გადაცემის სისტემას აღიარებს - ე.წ. „აბსტრაქციის პრინციპს“.³³ ქართულ სამართალში ტიტულუსისა და მოდუსის პრინციპთა შეხამებას აქვს ადგილი.³⁴ ე.ი. ქართული სამართალი შეთანხმებით-გადაცემით სისტემას აღიარებს. გერმანული სამართალი მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების გადაცემისთვის წერილობითი ფორმით შეზღუდული არ არის.³⁵ ფორმალური თვალსაზრისით, ის თითქოს მეტ „პროცედურას“ შეიცავს, თუმცა აღნიშნული სამოქალაქო ბრუნვისთვის ხელშემლას სულაც არ გულისხმობს. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ გერმანული და ქართული სამართალი მოძრავ ნივთზე საკუთრების გადაცემაზე უფლებამოსილ ერთადერთ პირად მხოლოდ მესაკუთრეს აღიარებს. აღნიშნულ საკითხზე იურიდიულ ლიტერატურაში სრულიად სამართლიანადაა გამოთქმული კრიტიკა. კერძოდ, უმჯობესია ტერმინი „მესაკუთრე“ შეიცვალოს სიტყვით „უფლებამოსილი,“ რადგან მთელ რიგ შემთხვევებში მხოლოდ მესაკუთრე არ იქნება უფლებამოსილი განკარგოს ნივთი³⁶.

4. ავტომანქანა, როგორც მოძრავი ნივთი და მასზე საკუთრების უფლების წარმოშობის ზოგიერთი სამართლებრივი ასპექტი

მოძრავ ნივთებზე საკუთრების უფლების წარმოშობა სავალდებულო სარეგისტრაციო ფორმას არ ექვემდებარება. აღნიშნული საბაზრო ეკონომიკის განვითარებასა და სამოქალაქო სამართლებრივი ურთიერთობების მრავალფეროვნებას უწყობს ხელს, განსხვავებით უძრავი ნივთებისაგან,

³³ ჭეჭელაშვილი ზ., საკუთრების უფლების გადაცემა მოძრავ ნივთებზე, ქართული კერძო სამართლის კრებული, მ. მენაღარიშვილის რედაქტორობით, წიგნი I, თბილისი, 2004, 95.

³⁴ ბესარიონ ზოიძე, ქართული სანივთო სამართალი, თბილისი, 2003. 148.

³⁵ Schwab K.H., Sachenrecht, 22, neubearbeitete Auflage, des Von Friedrich Lent begründeten Werkes, München, 1989, 140.

³⁶ ტერმინი „უფლებამოსილი“ უფრო მეტად სწორად განსაზღვრავს იმ პირთა წრეს, რომლებიც დაკავშირებულნი იქნებიან მოძრავი ნივთის საკუთრებასთან. ასე, მაგალითად, სიტყვა „მესაკუთრე“ მხოლოდ ერთ პირს აღნიშნავს, რომელიც საკუთრების უფლებას ფლობს ნივთზე, თუმცა არსებობენ პირები, რომლებიც უფლებამოსილნი არიან გაასხვისონ ესა, თუ ის მოძრავი ნივთი. მაგალითად, ნივთის შემნახველი, აღმასრულებელი და სხვა. აღნიშნულიდან გამომდინარე გამართლებულად უნდა იქნას მიჩნეული ტერმინ „უფლებამოსილი პირის“ გამოყენება.

რომელზედაც სავალდებულოა საკუთრების უფლების კანონით დადგენილი წესით რეგისტრაცია.³⁷ აქედან გამომდინარე, უძრავ ნივთებთან მიმართებით მოქმედებს ე.წ. განსაკუთრებული რეჟიმი, რაც სწორედ იმაში გამოიხატება, რომ სავალდებულოა უძრავი ნივთის მესაკუთრის სპეციალურ სახელმწიფო ორგანოში – საჯარო რეესტრში რეგისტრაცია. რაც შეეხება მოძრავ ნივთებს, მათზე საკუთრების გადაცემის წესსა და პირობებზე ზემოთ უკვე აღინიშნა, თუმცა, პრობლემურია საკითხი ისეთი მოძრავი ნივთის საკუთრებაში გადაცემის შესახებ, როგორცაა ავტოსატრანსპორტო საშუალება. ამ საკითხთან დაკავშირებით არსებობს მოსაზრება, რომ ავტომანქანაზე მოქმედებს საკუთრების შექმნის საგამონაკლისო წესი, რომლის მიხედვითაც, შემძენზე საკუთრების უფლება მხოლოდ შესაბამის ორგანოში (სსიპ - შსს-ის მომსახურების სააგენტოში) მისი რეგისტრაციის შემდეგ გადადის. ამ საკითხთან მიმართებით სასამართლო პრაქტიკაც დროის განსაზღვრულ პერიოდში არაერთგვაროვანი იყო. შესაბამისად, ნაშრომის ამ თავში განიხილება ავტომობილის, როგორც მოძრავი ნივთის, საკუთრებაში გადაცემის სამართლებრივი პირობები კანონმდებლობისა და უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკის ანალიზის საფუძველზე.

4.1. ავტომანქანის გადაცემა, როგორც მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების წარმოშობის სამართლებრივი საფუძველი

საქართველოს ტერიტორიაზე სატრანსპორტო საშუალების რეგისტრაციის ვალდებულებას³⁸ „საგზაო მოძრაობის უსაფრთხოების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9 მუხლის პირველი პუნქტი ადგენს. ამავე მუხლის მე-2 პუნქტი განსაზღვრავს მარეგისტრირებელ ორგანოს – სსიპ შსს-ს მომსახურების სააგენტოს. ყურადღება გამახვილდება მოცემული საკანონმდებლო აქტის მიზანზე, რომელიც საქართველოს ტერიტორიაზე საგზაო მოძრაობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა

³⁷ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 183-ე, 311-ე მუხლები, საქართველოს საპარლამენტო უწყებანი №786-III, 1997; გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 873-ე პარაგრაფი.

³⁸ ჩაჩავა ს., ავტომანქანის ნასყიდობის ხელშეკრულება, ჟურნ. „ქართული სამართლის მიმოხილვა“, №1, 2004, 114.

წარმოადგენს. შესაბამისად, ამ კანონის ყველა დანაწესი მისი ტელელოგური განმარტების შემთხვევაში ნორმის მიზნიდან გამომდინარე³⁹, სწორედ ამ შინაარსის მატარებელია. თვით მე-9 მუხლიც მოთავსებულია კანონის IV თავში, რომლის სახელწოდებაც „საგზაო მოძრაობის უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მოთხოვნები“. მაშასადამე, ავტოტრანსპორტის სსიპ შსს-ს მომსახურების სააგენტოში რეგისტრაცია საგზაო მოძრაობის უსაფრთხოებას ემსახურება. მეტიც, ამავე კანონის მე-5 მუხლის თანახმად, სატრანსპორტო საშუალებათა და მძღოლთა რაოდენობა საგზაო მოძრაობის უსაფრთხოების მდგომარეობის ერთ-ერთი ძირითადი მაჩვენებელია და ამითაა განპირობებული მისი აღრიცხვის წარმოება. საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის ბრძანება №150 ამტკიცებს „მექანიკური სატრანსპორტო საშუალებების სავალდებულო რეგისტრაციის წესების შესახებ“ ინსტრუქციას. ამ ინსტრუქციის მე-7 მუხლის თანახმად, სატრანსპორტო საშუალების შეძენისას მისი შსს-ს მომსახურების სააგენტოში რეგისტრაციის გატარების მოვალეობა ამ სატრანსპორტო საშუალების მესაკუთრეს (ან მის წარმომადგენელს) ეკისრება. აქედან აშკარად ჩანს, რომ პირს საკუთრების უფლება ამ ნივთზე რეგისტრაციამდეც აქვს შეძენილი. ამავე ინსტრუქციის მე-3 მუხლის მე-6 პუნქტი კი განსაზღვრავს ამ ინსტრუქციის მიზნებისთვის მესაკუთრის ცნებას. აქ საყურადღებოა ის, რომ მესაკუთრედ მიიჩნევა პირი, რომელმაც „საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით მოიპოვა მექანიკურ სატრანსპორტო საშუალებაზე საკუთრების უფლება და შესაბამისი საკუთრების დამადასტურებელი დოკუმენტი გააჩნია“⁴⁰. დასახელებული ნორმატიული მასალის მიუხედავად, მნიშვნელოვანია „სავტომობილო ტრანსპორტის შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილი ნორმა-დებულებები. აღნიშნული კანონის მე-9¹ მუხლი წარმოადგენს მნიშვნელოვან საკანონმდებლო დანაწესს, რომელიც მექანიკურ სატრანსპორტო საშუალებებზე საკუთრების უფლების

³⁹ ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბილისი, 2004, 156.

⁴⁰ საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის 2007 წლის 31 იანვარის ბრძანება №150 „მექანიკური სატრანსპორტო საშუალებების სავალდებულო რეგისტრაციის წესების შესახებ“.

წარმოშობას სწორედ ამ უფლების საჯარო სამართლის იურიდიულ პირში შსს-ს მომსახურების სააგენტოში რეგისტრაციას უკავშირებს⁴¹.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, ნათელია, რომ კონონმდებელი სხვადასხვა ნორმატიულ მასალაში განსხვავებულ სამართლებრივ მოწესრიგებას გვთავაზობს. ასეთ შემთხვევაში საჭიროა განისაზღვროს გამოსაყენებელი სამართალი. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი არის ჩვეულებრივი კანონი, რომელიც კერძო სამართლის უზოგადეს საკითხებს აწესრიგებს,⁴² იგი ისეთივე იურიდიული ძალის მქონეა, როგორც სხვა კანონი⁴³. კოდექსის მე-2 მუხლის მე-2 ნაწილის პირველი წინადადების თანახმად, ერთი და იმავე დონის სამართლის ნორმათა კოლიზიის დროს გამოიყენება სპეციალური და უფრო ახალი კანონი. აქედან გამომდინარე, უდავოა, რომ ავტოსატრანსპორტო საშუალებებთან დაკავშირებით საკუთრების უფლების გადაცემის მოწესრიგებისას საჭიროა ვიხელმძღვანელოთ სამოქალაქო კოდექსით, ზემოაღნიშნული ნორმატიული მასალითა და „საავტომობილო ტრანსპორტის შესახებ“ საქართველოს კანონით დადგენილი წესებით. „საავტომობილო ტრანსპორტის შესახებ“ საქართველოს კანონს მე-9¹ მუხლი 2009 წლის საკანონმდებლო ცვლილების შედეგად დაემატა და შესაბამისად, სწორედ ეს უკანასკნელი უნდა იყოს გამოყენებული ავტოსატრანსპორტო საშუალებებზე საკუთრების უფლების წარმოშობასთან დაკავშირებით. ე.ი. საკუთრების უფლების წარმოშობისათვის გადამწყვეტი საჯარო სამართლის იურიდიულ პირში – შსს-ს მომსახურების სააგენტოში უფლების რეგისტრაციაა.

⁴¹ „საავტომობილო ტრანსპორტის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9¹ მუხლის თანახმად, საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული გამონაკლისების გარდა, მექანიკურ სატრანსპორტო საშუალებაზე პირის საკუთრების უფლების წარმოშობა იურიდიულ ძალას იძენს საჯარო სამართლის იურიდიულ პირში – შსს-ს მომსახურების სააგენტოში რეგისტრაციის მომენტიდან. აღნიშნული საკანონმდებლო ნორმა გარკვეული გაუგებრობით ხასიათდება. გაუგებარია, თუ რა იგულისხმება სიტყვებში – „საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებული გამონაკლისების გარდა“. აღნიშნული საკმარისად გაუგებარია და დაზუსტებას მოითხოვს.

⁴² კერესელიძე დ., კერძო სამართლის უზოგადესი სისტემური ცნებები, თბილისი, 2009, 53.

⁴³ ჭანტურია ლ., სამოქალაქო სამართლის ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 2011, 42.

4.2. სასამართლო პრაქტიკა ავტომობილის საკუთრებაში გადაცემასა და რეგისტრაციის მნიშვნელობაზე

საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში მითითებულია, რომ სამოქალაქო კოდექსის 148-ე და 149-ე მუხლების თანახმად, ავტომანქანა წარმოადგენს რა მოძრავ ნივთს, მასზე უნდა გავრცელდეს ამ კატეგორიის ნივთებთან დაკავშირებული საკუთრების გადაცემის სამართლებრივი რეჟიმი.⁴⁴ სწორედ აღნიშნული გადაწყვეტილება გახდა ერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკის ჩამოყალიბების საფუძველი. უზენაესმა სასამართლომ შემდგომ არაერთხელ მიუთითა ამ გადაწყვეტილებასა და ზოგადად კანონის განმარტების ასეთი წესის მართებულობაზე.⁴⁵ საინტერესოაა განხილული ისეთი სახის სასამართლო დავები, სადაც ნასყიდობის საგანს ავტომობილი წარმოადგენს, თუმცა საკუთრების უფლება ნივთის გადაცემასთან ერთად არ გადადის შემძენზე. ე.ი. საყურადღებოა მიმართება სამოქალაქო კოდექსის 188-ე მუხლთან.⁴⁶

უზენაესი სასამართლოს განმარტებით, საკუთრების უფლების წარმოშობის საფუძვლები ამომწურავადაა დადგენილი სამოქალაქო კოდექსით, რომელიც მოძრავ და უძრავ ნივთებზე საკუთრების შექმნის სამართლებრივ რეჟიმს ერთმანეთისაგან განასხვავებს. ვინაიდან ამავე კოდექსის 186-197-ე მუხლებით მოძრავ ნივთებზე საკუთრების შექმნის საფუძვლებია განსაზღვრული, ეს წესები ყველა მოძრავ ნივთზე ვრცელდება და მათზე საკუთრების შესაძენად რაიმე სახის სავალდებულო რეგისტრაციას არ ადგენს⁴⁷.

განსახილველ საკითხთან მიმართებით, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს აღნიშნული მიდგომა გამართლებულად არ უნდა იქნას მიჩნეული. სასამართლო შემოიფარგლა მხოლოდ სამოქალაქო კოდექსით

⁴⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 27 ოქტომბრის განჩინება №ას-914-954-2011.

⁴⁵ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის განჩინება №ას-1363-1381-2011, ას-496-469-2012.

⁴⁶ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2011 წლის 27 ოქტომბრის განჩინება №ას-914-954-2011.

⁴⁷ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო საქმეთა პალატის 2012 წლის 31 იანვრის განჩინება №ას-1363-1381-2011.

დადგენილი ნორმებით და არ გამოიყენა „სავაჭრომობილო ტრანსპორტის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-9¹ მუხლი. სავარაუდოა, რომ სასამართლოს სატრანსპორტო საშუალებებთან მიმართებით ჰქონდა ერთგვარი მცდელობა უფრო მეტად მარტივი და არაფორმალური წესები დაემკვიდრებინა, მაგრამ აღნიშნული მაინც გაუმართლებლად და კანონშეუსაბამოდ უნდა იქნას მიჩნეული.

დასკვნა

წარმოდგენილი მსჯელობიდან გამომდინარე, მოძრავი ნივთის საკუთრებაში გადაცემის სამართლებრივი საფუძვლები სხვადასხვა ქვეყნის კანონმდებლობის მიერ განსხვავებულადაა გადაწყვეტილი. ქართულმა სამართალმა აიღო ე.წ. შეთანხმებით-გადაცემითი, კაუზალურ-გადაცემითი სისტემა, რაც, ერთი მხრივ, განმტკიცებულია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 186-ე მუხლში, მეორე მხრივ კი – იმ კანონქვემდებარე ნორმატიულ აქტებში, რომლებიც მოძრავი ნივთის ცალკეული სახეების საკუთრებაში გადაცემის მოწესრიგებასთანაა დაკავშირებული. დეტალური საკანონმდებლო მოწესრიგების მიუხედავად, ნაშრომში განვითარებული მსჯელობიდან გამომდინარე, საკანონმდებლო ინიციატივის სახით შეიძლება ითქვას, რომ, სასურველია, სამოქალაქო კოდექსის 186-ე მუხლში შევიდეს ცვლილება და ტერმინი „მესაკუთრე“ შეიცვალოს სიტყვით „უფლებამოსილი,“ რადგან მთელ რიგ შემთხვევებში მხოლოდ მესაკუთრე არ იქნება უფლებამოსილი განკარგოს ნივთი. რაც შეეხება მოძრავი ნივთის ისეთ სახეობაზე საკუთრების გადაცემას, როგორც ავტომობილია, ამ შემთხვევაში რაიმე საკანონმდებლო ხარვეზი, შეიძლება ითქვას, რომ სახეზე არ არის. აქ უფრო პრობლემურია არა საკანონმდებლო მოწესრიგების ტექნიკური მხარე, არამედ მისი შინაარსობრივი განმარტება, რამდენადაც სასამართლო პრაქტიკა არაერთგვაროვანია. აღსანიშნავია, რომ უზენაესი სასამართლოს ბოლოდროინდელი პრაქტიკა, ასევე, პრობლემურია და გადახედვას საჭიროებს. ამასთან, კანონმდებლის მიერ გადასაწყვეტია მნიშვნელოვანი საკითხი იმასთან დაკავშირებით, საჭიროა თუ არა ავტოსატრანსპორტო საშუალებებთან მიმართებით ასეთი „განსაკუთრებული საგამონაკლისო წესების“ დადგენა და ზომ არ მოდის ის წინააღმდეგობაში იმ კერძოსამართლებრივ პრინციპებთან,

რომლებიც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ნორმებიდან გამომდინარეობს და რომლებიც, ზოგადად, დამახასიათებელია მოძრავი ნივთის საკუთრებაში გადაცემის იმ სისტემისათვის, რომელიც ქართული კანონმდებლობის მიერაა დადგენილი.